

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

<https://doi.org/10.15802/2071-1476-2026-1-06>

УДК 796.011.3:159.922-053.5(045)

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК УПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ

Марченко О. ^{ACDE}, Ростов О. ^{ABCE}, Бричук М. ^{ACE}

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Марченко Оксана Юрїївна
Marchenko Oksana

Національний університет фізичного виховання і спорту України; Україна, м. Київ, вул. Фізкультури 1. Київ, Україна, 03150

National university of Physical Education and Sport of Ukraine: 1 Fizkultura Street, Kyiv 150, Ukraine, 03150

E-mail: o.mar4enko17@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-1959-0986>

Ростов Олег Ігоревич
Rostov Oleh

Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури, 1, Київ, Україна, 03680

National university of Physical Education and Sport of Ukraine: 1 Fizkultura Street, Kyiv 150,

Ukraine, 03150

E-mail: rostovolegfit@gmail.com

<https://orcid.org/0009-006-7776-366>

Бричук Марія Степанівна
Mariia Brychuk

Національний університет фізичного виховання і спорту України; Україна, м. Київ, вул. Фізкультури 1. Київ, Україна, 03150

National university of Physical Education and Sport of Ukraine: 1 Fizkultura Street, Kyiv 150,

Ukraine, 03150

Внесок авторів: А – дизайн дослідження; В – збір даних; С – статистичний аналіз; D – підготовка рукопису; Е – збір коштів.

Authors' Contributions: A – research design; B – data collection; C – statistical analysis; D – manuscript preparation;

E – funding acquisition

Анотація

Вступ. Упровадження гендерного підходу у фізичному вихованні учнів старшого шкільного віку потребує врахування їх індивідуальних особливостей, зокрема типу гендерної ідентичності, який зумовлює специфіку мотивації до рухової активності та потребу у фізичному самовдосконаленні. Старший шкільний вік є сенситивним періодом становлення особистості, формування ціннісних орієнтацій і поведінкових стратегій, що актуалізує необхідність науково обґрунтованого гендерно чутливого підходу до організації фізичного виховання. **Мета.** Визначити типи гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку як чинник упровадження гендерного підходу у фізичному вихованні. **Методи.** У дослідженні застосовано теоретичні методи (аналіз науково-методичної літератури), психодіагностичні методи (тест-опитувальник Сандри Бем «Маскулінність–фемінність» – *Bem Sex Role Inventory*), а також методи математичної статистики (диспер-

сійний аналіз, апостеріорні порівняння) і кластерний аналіз для виокремлення типів гендерної ідентичності та формування їх психологічних профілів. Статистичну обробку даних здійснювали з використанням програм MS Excel та Statistica 10.0 (StatSoft, USA). **Результати.** За результатами дослідження учнів старшого шкільного віку виокремлено чотири типи гендерної ідентичності: фемінний, маскулінний, андрогінний і недиференційований. Встановлено статистично нерівномірний розподіл учнів за типами з переважанням недиференційованого типу. Ідентифіковано 12 стабільних особистісних рис-дискриміаторів (7 інструментальних і 5 експресивних), за якими типи гендерної ідентичності статистично значуще відрізняються між собою, та сформовано психологічні профілі кожного типу. **Висновки.** Типи гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку характеризуються різними поєднаннями інструментальних і експресивних рис, що зумовлює відмінності у мотиваційному спрямуванні до рухової активності та фізичного самовдосконалення. Урахування цих особливостей є важливою умовою ефективного впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні та створює підґрунтя для диференціації педагогічних впливів з урахуванням психологічних характеристик учнів.

Ключові слова: маскулінність, фемінність, андрогінність, психологічні профілі, інструментальні характеристики, експресивні характеристики, фізична активність, старший шкільний вік.

GENDER IDENTITY OF SENIOR SCHOOL AGE STUDENTS AS A FACTOR IN IMPLEMENTING A GENDER APPROACH IN PHYSICAL EDUCATION

Annotation

Introduction. The implementation of a gender-sensitive approach in physical education of senior school students requires consideration of their individual characteristics, particularly the type of gender identity, which determines the specificity of motivation for physical activity and the need for physical self-improvement. Senior school age represents a sensitive period of personality development, formation of value orientations, and behavioral strategies, which highlights the relevance of a scientifically grounded gender-sensitive approach to organizing physical education. **Purpose.** To identify types of gender identity of senior school students as a factor in the implementation of a gender-sensitive approach in physical education. **Methods.** The study employed theoretical methods (analysis of scientific and methodological literature), psychodiagnostic methods (Sandra Bem's *Masculinity-Femininity* questionnaire – *Bem Sex Role Inventory*), as well as methods of mathematical statistics (analysis of variance, post hoc comparisons) and cluster analysis to identify gender identity types and to construct their psychological profiles. Statistical data processing was performed using **MS Excel** and **Statistica 10.0** (StatSoft, USA). **Results.** The study identified four types of gender identity among senior school students: feminine, masculine, androgynous, and undifferentiated. A statistically uneven distribution of students across the identified types was revealed, with a predominance of the undifferentiated type. Twelve stable personality traits-discriminators (7 instrumental and 5 expressive) were identified, which significantly differentiate the gender identity types and form distinct psychological profiles for each type. **Conclusions.** The types of gender identity of senior school students are characterized by different combinations of instrumental and expressive traits, which determine differences in motivation for physical activity and physical self-improvement. Taking these characteristics into account is an important condition for the effective implementation of a gender-sensitive approach in physical education and provides a basis for differentiating pedagogical strategies with regard to students' psychological characteristics.

Key words: masculinity, femininity, androgyny, psychological profiles, instrumental characteristics, expressive characteristics, physical activity, senior school age, physical education.

Вступ. Реформування системи освіти в Україні здійснюється в контексті загальноєвропейських гуманістичних трансформацій, спрямованих на утвердження особистісно орієнтованої освітньої парадигми, забезпечення рівних прав і можливостей та збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління [1, 2]. У цьому зв'язку фізичне виховання розглядається як важливий соціаль-

но-педагогічний ресурс формування здорового способу життя, розвитку стійкої мотивації до рухової активності та відповідального ставлення до власного здоров'я відповідно до міжнародних стандартів якості фізичної освіти [3, 4].

Водночас результати сучасних міжнародних і національних досліджень засвідчують наявність стійких негативних тенденцій у

сфері рухової активності дітей і молоді в Україні. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, понад 75 % українських підлітків не досягають рекомендованого рівня фізичної активності, що визначається як один із провідних поведінкових чинників ризику для здоров'я у підлітковому віці [5]. Всеукраїнські соціологічні дослідження підтверджують, що менше третини молоді

регулярно займаються фізичною культурою і спортом поза межами обов'язкових навчальних програм [6]. Аналітичні матеріали ВООЗ, оприлюднені у медіапросторі, додатково акцентують увагу на масштабності проблеми недостатньої фізичної активності серед українських підлітків та її соціально-освітній значущості [7].

Зазначені тенденції актуалізують необхідність переосмислення традиційних підходів до організації фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти. Одним із перспективних напрямів модернізації освітнього процесу в цій сфері є впровадження гендерного підходу, що узгоджується з національним законодавством у галузі освіти та забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків [2, 10]. У науковому дискурсі гендерний підхід у фізичному вихованні трактується як системне врахування соціокультурних, психологічних та індивідуальних відмінностей учнів, які опосередковують їх мотивацію, поведінкові прояви та ставлення до фізичної активності, і виступає важливою умовою побудови особистісно орієнтованого та педагогічно безпечного освітнього середовища [8-10].

У сучасних гендерних дослідженнях, що інтегрують положення психології, педагогіки та соціокультурних наук, утвердилася позиція про відсутність жорсткої біологічної детермінації розвитку психічних якостей і моделей поведінки особистості. Усвідомлення власної статевої належності та становлення гендерної ідентичності розглядаються як один із ключових механізмів соціалізації, особливо значущий у підлітковому та ранньому юнацькому віці [11].

У науковій парадигмі гендер трактується не як біологічна стать, а як соціально-психологічний конструкт, що відображає соціально зумовлені ролі, норми поведінки та культурні очікування щодо чоловіків і жінок [12]. У цьому контексті гендерна ідентичність

постає як внутрішньо прийнята система уявлень особистості про себе, що формується у процесі взаємодії біологічних передумов, соціокультурного середовища та індивідуального досвіду. Принципово важливим є положення про те, що особистість не лише засвоює соціально задані гендерні ролі, а й активно конструює власну гендерну ідентичність [13, 14].

Психологічні засади аналізу гендерної ідентичності спираються на концепцію ідентичності Е. Еріксона, відповідно до якої ідентичність розглядається як інтегративне утворення, що забезпечує цілісність образу «Я», соціальну адаптацію та усвідомлення власної унікальності [12]. Саме у старшому шкільному віці відбувається відносна стабілізація уявлень особистості про себе, зокрема й у гендерному вимірі, що зумовлює доцільність цілеспрямованого вивчення гендерної ідентичності учнів цієї вікової групи [8, 12]. У межах сучасних гендерних теорій особливого значення набула двовимірна модель гендерної ідентичності, запропонована американською психологінею Сандрою Бем, відповідно до якої маскуліність і фемінінність розглядаються як відносно незалежні психологічні виміри, а не як полюси єдиного континууму [14]. Поєднання різних рівнів вираженості цих вимірів дозволяє виокремлювати маскуліний, фемініний, андрогінний та недиференційований типи гендерної ідентичності, що відрізняються за структурою мотивації, стилем поведінки та ставленням до різних видів діяльності. Перевагою BSRI та її сучасних модифікацій є можливість виявлення індивідуальних поєднань психологічних якостей, що особливо важливо для аналізу поведінкових і мотиваційних проявів учнів у сфері фізичної культури і спорту [14]. У контексті фізичного виховання тип гендерної ідентичності розглядається як значущий психологічний чинник, що опосередковує вибір

видів рухової активності, ставлення до змагальної діяльності, рівень мотивації та толерантність до фізичних навантажень [16-18]. Дослідження також свідчать, що домінування жорстких гендерних стереотипів у шкільному середовищі може негативно впливати на самосприйняття учнів, їх впевненість у власних можливостях і залученість до занять фізичною культурою, тоді як андрогінний тип гендерної ідентичності асоціюється з більшою гнучкістю поведінки та вищим рівнем соціально-психологічної адаптації [15, 19].

Таким чином, гендерна ідентичність є важливим індивідуально-психологічним чинником реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні. Її науково обґрунтоване визначення з використанням валідних психодіагностичних методик, зокрема BSRI та її модифікацій, створює передумови для глибшого розуміння мотиваційних механізмів залученості учнів старшого шкільного віку до фізкультурно-спортивної діяльності та фізичного самовдосконалення. Це зумовлює доцільність дослідження типів гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку як одного з визначальних чинників підвищення ефективності фізичного виховання в сучасному освітньому середовищі та впровадження гендерно чутливих педагогічних підходів.

Мета дослідження – визначення типів гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку як чинника упровадження гендерного підходу у фізичному вихованні.

Гіпотеза дослідження. Висунуто гіпотезу, що учні старшого шкільного віку відрізняються за типами гендерної ідентичності, які можуть бути емпірично виокремлені на основі психодіагностичних показників, мають специфічні психологічні профілі та зумовлюють відмінності у мотивації до рухової активності й орієнтації на фізичне самовдосконалення.

Матеріал і методи дослідження

Учасники. У науковому експерименті брали участь учні 10-11-х класів ЗЗСО м. Києва, а саме:

- спеціалізована школа №71 міста Києва I-III ступеня Солом'янської районної в місті Києві державної адміністрації;
- Ліцей № 17 «Кирилівський» Подільського р-ну м. Києва;
- Ліцей №107 «Введенський» Подільського району м. Києва.

Загальна кількість респондентів: 122 особи, з яких: 50 юнаків та 72 дівчат. Дослідження відповідає Гельсінській декларації (World Medical Association, 2013), Кодексу етики Американської соціологічної асоціації (ASA, 2018). Усі учасники підписали інформовану згоду; дані оброблялися згідно з GDPR (2016/679).

Процедура. Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів дослідження:

- теоретичний аналіз, узагальнення даних науково-методичної літератури та документальних матеріалів: застосований бібліосемантичний аналіз включав в себе вивчення та аналіз вітчизняних та іноземних наукових джерел, а також рекомендацій міжнародних стратегічних документів у галузі рухової активності та галузевих нормативно-правових актів; з використанням платформи Google Академія було проаналізовано фаховий матеріал, зокрема наукові статті, методичні посібники та автореферати за темою дослідження.
- психолого-діагностичні методи дослідження.– для дослідження типу гендерної ідентичності респондентів застосовано тест – опитувальник Сандри Бем «Маскуліність-фемінність» (Bem Sex Role Inventori – BSRI).

Статистичний аналіз. Математично-статистична обробка фактичного матеріалу прово-

дилась з метою інтерпретації результатів педагогічного експерименту:

- для представлення центральної тенденції та розкиду показників за шкалами фемінності (F) та маскуліності (M) показників випробовуваних, отриманих за методикою С. Бем (Bem Sex Role Inventory), спрямованої на визначення гендерної ідентичності, використовувалась медіана (Me) та перший і третій квартилі (Q3);
- для попарного порівняння груп за дихотомічними рисами використовувався дисперсійний аналіз (ANOVA); на основі розрахованих сум балів за шкалами M та F ми здійснили кластерний аналіз (його було реалізовано за допомогою модуля програми Statistica Data mining за методом k-середніх з 10-кратною валідацією на основі сирих балів за шкалами M та F);
- на основі розрахованих сум балів за шкалами M та F ми здійснили кластерний аналіз. Його було реалізовано за допомогою модуля програми Statistica Data mining за методом k-середніх з 10-кратною валідацією на основі сирих балів за шкалами M та F. Виділені чотири кластери чітко відповідають теоретичним типам гендерної ідентичності за Бем;
- для верифікації стійкості кластерів був проведений частотний аналіз за 12 рисами-дискримінаторами з використанням критерію χ^2 Пірсона, який підтвердив значущі відмінності в розподілі відповідей між всіма кластерами ($p < 0.05$), при цьому за критерієм χ^2 Пірсона (або точного критерію Фішера залежно від виконання умов для застосування χ^2) ми здійснили попарне порівняння кластерів за дискримінуючими рисами;
- розрахунки виконувались за допомогою табличного редак-

тора MS Excel Statistica 10.0 (StatSoft, USA).

Результати. З метою емпіричної перевірки положень, сформульованих у вступі, та реалізації поставленої мети було здійснено аналіз результатів психодіагностичного обстеження учнів старшого шкільного віку. Подальший виклад результатів відображає особливості структури гендерної ідентичності досліджуваної вибірки та підходи до її емпіричної типологізації. На початковому етапі дослідження було здійснено оцінювання гендерної ідентичності підлітків за методикою Bem Sex Role Inventory (BSRI). Первинний психометричний аналіз засвідчив низьку надійність шкал маскуліності та фемінності у досліджуваній вибірці (α Кронбаха $\approx 0,20$), а також незадовільні кореляції окремих пунктів із загальним балам відповідних шкал, що поставило під сумнів їх метричні властивості. Аналіз розподілу показників за шкалами M та F виявив відхилення від нормального розподілу (критерій Шапіро–Уїлка: $W = 0,980$; $p = 0,070$ для M та $W = 0,972$; $p = 0,012$ для F). Кореляційний аналіз не засвідчив статистично значущого зв'язку між шкалами маскуліності та фемінності (r Спірмена = $-0,031$; $p > 0,05$), а також не виявив значущих відмінностей між їх показниками (критерій Вілкоксона: $T = 2053,0$; $z = 1,770$; $p = 0,076$). Значення медіан і квартильного розмаху за обома шкалами були подібними та становили відповідно 10,0 бала (8,0–12,0) для M і 10,0 бала (9,0–11,0) для F.

Отримані результати свідчили про обмежену придатність використання класичного індексу статевої ролі IS ($IS = (F - M) \times 2,322$) ($IS = (F - M) \times 2,322$) для класифікації типів гендерної ідентичності у даній вибірці. Зокрема, початкова типологізація за індексом IS, відповідно до якої 45,9 % підлітків було віднесено до маскуліного типу, 36,9 % – до фемінного та

17,2 % – до андрогінного, не узгоджувалася з двовимірною концепцією BSRI. Індекс IS виявився нечутливим до диференціації недиференційованого типу гендерної ідентичності, оскільки за умов помірно низьких і близьких значень М та F він маскує його, об'єднуючи з андрогінним типом або спотворюючи реальну структуру показників. Таким чином, у досліджуваній вибірці індекс IS не дозволив виокремити недиференційований тип гендерної ідентичності.

З огляду на зазначені методологічні обмеження було прийнято рішення відмовитися від індексної класифікації та застосувати емпіричний двовимірний підхід до аналізу гендерної ідентичності. На основі сумарних балів за шкалами маскулінності та фемінності проведено кластерний аналіз методом k-середніх із 10-кратною валідацією. Виділені 4 кластери виявилися статистично значуще відмінними один від одного як за шкалою Маскулінності ($F=107,83$, $p<0,0001$), так і за шкалою Фемін-

ності ($F=51,49$, $p<0,0001$), що підтверджує їхню емпіричну достовірність (рис.1).

Можемо стверджувати, що кластерний аналіз успішно відтворив чотири класичні архетипи гендерної ідентичності за С. Бем, використовуючи емпіричні дані нашої вибірки підлітків:

- кластер 1 (18 спостережень) чітко відповідає фемінному типу (найвища F, низька M);
- кластер 2 (31 спостереження) чітко відповідає маскулінному типу (найвища M, низька F);
- кластер 3 (32 спостереження) відповідає андрогінному типу (обидва бали значно вищі за середні);
- кластер 4 (41 спостереження) відповідає недиференційованому типу (обидва бали значно нижчі за середні).

Узагальнені показники по кластерах, які ілюструють їхні відмінності, наведено в таблиці (табл. 1).

Розподіл респондентів за кластерами гендерної ідентичності статистично значуще відрізнявся

від рівномірного ($\chi^2 = 8,82$; $df = 3$; $p = 0,032$). У структурі вибірки найбільшу частку становили школярі з недиференційованим типом гендерної ідентичності (33,61 %), тоді як найменш представленим виявився фемінний тип гендерної ідентичності (14,75 %) (рис. 2).

Водночас, аналіз розподілу підлітків між трьома диференційованими типами гендерної ідентичності (маскулінним, фемінним та андрогінним) не виявив статистично значущих відмінностей від рівномірного розподілу ($\chi^2 = 4,52$; $df = 2$; $p = 0,104$). Отримані результати свідчать про відсутність вираженої переваги будь-якого з диференційованих типів у досліджуваній вибірці. Таким чином, результати кластерного аналізу дозволяють констатувати, що в структурі гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку домінує недиференційований тип, тоді як між диференційованими типами не зафіксовано статистично значущих відмінностей за чисельністю.

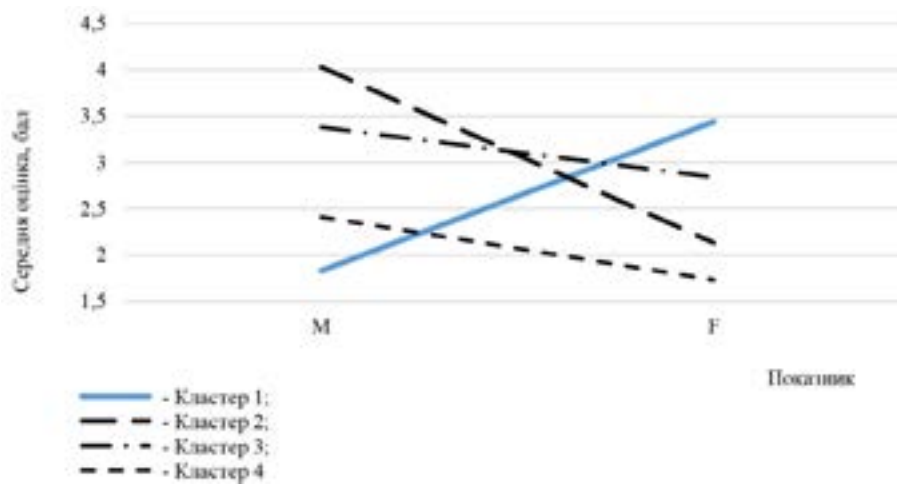

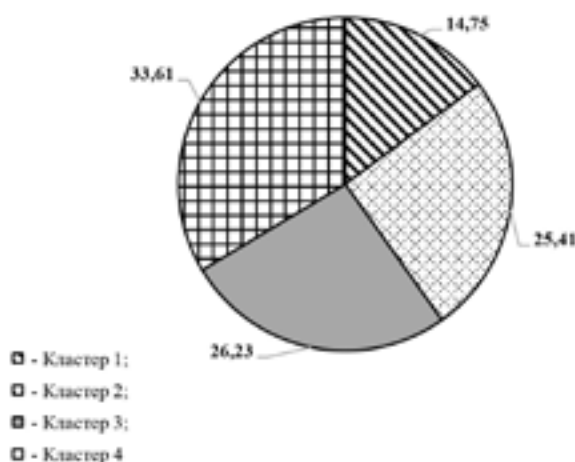
Рис. 1. Графік середніх оцінок маскулінності / фемінності учнів старших класів за кластерами (n=122)

Таблиця 1

Описова статистика кластерів (n=122)

Кластер	Шкала F	Шкала M	Порівняння	Класифікація BSRI
	$\bar{x} \pm SD$			
1	11,89 ± 1,32 (Високе)	7,11 ± 1,41 (Низьке)	Високий F, Низький M	Фемінний тип
2	8,42 ± 1,46 (Низьке)	13,03 ± 1,56 (Високе)	Низький F, Високий M	Маскулінний тип
3	11,50 ± 0,98 (Високе)	11,34 ± 1,15 (Високе)	Високий F, Високий M	Андрогінний тип
4	8,49 ± 1,63 (Низьке)	8,76 ± 1,14 (Низьке)	Низький F, Низький M	Недиференційований тип

Примітка. $\bar{x}$ – середнє; SD – стандартне відхилення

Рис. 2. Структура гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку за результатами кластерного аналізу (n = 122)

З метою характеристики виокремлених кластерів та визначення індивідуально-психологічних рис, за якими учні старших класів, що брали участь в експерименті, статистично значуще відрізняються між собою, було проведено дисперсійний аналіз (ANOVA) для кожної дихотомічної ознаки методики BSRI (кодування 1/0). Дисперсійний аналіз застосовувався як скринінговий

інструмент для виявлення міжгрупових відмінностей із подальшою можливістю проведення пост-хок порівнянь між кластерами.

У результаті аналізу було ідентифіковано риси-дискримінатори, що статистично значуще диференціюють приналежність підлітків до відповідних кластерів гендерної ідентичності. Для 14 особистісних характеристик зафіксовано статистично значущі

міжгрупові відмінності ($p < 0,05$). Саме ці риси можуть розглядатися як ключові показники, що відображають специфіку психологічних профілів виокремлених кластерів. Зведені результати скринінгу рис BSRI за кластерами наведено в таблиці 3.

Апостеріорні порівняння за критерієм Тьюкі дозволили деталізувати психологічні профілі виокремлених кластерів гендерної

Таблиця 2

Статистично значущі особистісні риси маскулінності та фемінності, що диференціюють кластери гендерної ідентичності (за даними BSRI)

Маскулінність	F	p	Фемінність	F	p
<i>Віра в себе</i>	3,74	0,013	<i>Уміння поступатися</i>	3,95	0,010
Схильність захищати свої погляди	2,06	0,109	<i>Життєрадісність</i>	2,75	0,046
Незалежність	2,15	0,097	Сором'язливість	0,99	0,398
<i>Атлетизм</i>	3,25	0,024	<i>Ніжність</i>	3,40	0,020
Напористість	2,44	0,068	Охочий до лестошів	1,96	0,123
Сильна особистість	1,66	0,178	<i>Відданість</i>	3,18	0,027
Сильний (-а)	2,64	0,053	Жіночність	1,48	0,224
<i>Аналітичні здібності</i>	3,47	0,018	Уміння співчувати	1,68	0,174
Здібність до лідерства	2,51	0,062	Турботливість	1,29	0,282
<i>Схильність до ризику</i>	3,03	0,032	Розуміння інших	1,22	0,305
<i>Швидкість в ухваленні рішень</i>	4,21	0,007	Співчуття	1,39	0,248
<i>Самодостатність</i>	5,27	0,002	Здатність втішити	2,11	0,103
Владність	1,11	0,348	Тихий голос	1,85	0,142
<i>Мужність</i>	4,50	0,005	Теплота, сердечність	0,67	0,572
Власна позиція	0,66	0,577	М'якість	2,65	0,052
Агресивність	1,87	0,139	Довірливість	1,53	0,209
<i>Схильність вести за собою</i>	2,90	0,038	<i>Небажання брати на себе відповідальність</i>	5,47	0,001
Індивідуалізм	1,42	0,241	Нелюбов до лайки	0,40	0,752
Мати дух змагання	1,60	0,194	<i>Любов до дітей</i>	6,12	0,001
Амбітність	0,85	0,469	Спокій	2,59	0,056

Примітка. Виділення курсивом для статистично значущих ($p < 0,05$) рис особистості

Таблиця 3

Особистісні риси-дискримінатори типів гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку (за даними BSRI)

Риси особистості	Порівняння середніх за критерієм Тьюкі			
	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4
Маскулінність				
Віра в себе	0,17	0,61	0,53	0,39
	p=0,012			
Атлетизм	0,44	0,74	0,53	0,39
	p=0,016			p=0,016
Аналітичні здібності	0,22	0,65	0,59	0,44
	p=0,021			
Схильність до ризику	0,56	0,71	0,47	0,37
	p=0,020			p=0,020
Швидкість в ухваленні рішень	0,22	0,65	0,66	0,44
	p=0,019			
	p=0,015		p=0,015	
Самодостатність	0,39	0,84	0,47	0,46
	p=0,010		p=0,013	
		p=0,007		p=0,007
Мужність	0,22	0,68	0,59	0,39
	p=0,010			
	p=0,048		p=0,048	
Схильність вести за собою	0,33	0,68	0,56	0,39
	p=0,049			
Фемінність				
Уміння поступатися	0,72	0,39	0,72	0,44
	p=0,037			
Життєрадісність	0,56	0,32	0,63	0,37
	p=0,020			
Ніжність	0,67	0,42	0,44	0,24
	p=0,012			p=0,012
Відданість	0,56	0,55	0,66	0,32
	p=0,020			
Небажання брати на себе відповідальність	0,83	0,42	0,63	0,34
	p=0,021			
	p=0,002			p=0,002
Любов до дітей	0,72	0,26	0,66	0,37
	p=0,007		p=0,006	
	p=0,042			p=0,042
	p=0,049			

Примітки: 1) p – досягнутий рівень значущості; 2) порожні клітинки вказують на відсутність статистично значущих відмінностей ($p > 0,05$) між даними парами кластерів за критерієм Тьюкі; 3) для рис «Схильність вести за собою» та «Життєрадісність» глобальний тест ANOVA дав значущий результат ($p < 0,05$), проте попарні порівняння за Тьюкі не виявили значущих відмінностей між конкретними кластерами ($p > 0,05$)

ідентичності. Було підтверджено, що Кластер 2 (маскулінний) характеризується статистично значуще вищою вираженістю інструментальних (маскулінних) рис порівняно з іншими групами, що проявляється у вищих показниках маскулінності та нижчих показниках фемінності порівняно з Кластером 1 (фемінним). Зокре-

ма, за низкою інструментальних рис Кластер 2 (маскулінний) статистично значуще ($p < 0,05$) перевершував Кластер 1 (фемінний) за вірою в себе, самодостатністю, мужністю та швидкістю ухвалення рішень, а Кластер 4 (недиференційований) – за атлетизмом і схильністю до ризику. Крім того, за окремими показниками (само-

достатність, швидкість ухвалення рішень) Кластер 2 (маскулінний) також перевищував Кластер 3 (андрогінний). Результати апостеріорних порівнянь наведено в таблиці 3.

Щодо фемінних рис, то Кластер 2 (маскулінний) характеризувався їх нижчою вираженістю порівняно з Кластером 1 (фемінним)

та Кластером 3 (андрогінним). Статистично значущі відмінності ($p < 0,05$) було зафіксовано, зокрема, за показниками «небажання брати на себе відповідальність» та «уміння поступатися». Кластер 1 (фемінний) вирізнявся більшою ніжністю та вищими показниками небажання брати на себе відповідальність порівняно з Кластером 4 (недиференційований), тоді як Кластер 3 (андрогінний) демонстрував вищу відданість порівняно з недиференційованим типом. Найбільш контрастні міжкластерні відмінності було встановлено за показником «любов до дітей»: Кластер 2 (маскулінний) мав статистично значуще нижчі значення порівняно з Кластером 1 (фемінний) ($p = 0,007$) та Кластером 3 (андрогінний) ($p = 0,006$), тоді як Кластер 1 також перевищував Кластер 4 ($p = 0,042$). Водночас, незважаючи на значущий глобальний ефект ANOVA, апостеріорні порівняння не виявили статистично значущих відмінностей між конкретними кластерами за показниками «життєрадісність»

та «схильність вести за собою» ($p > 0,05$).

Отримані результати свідчать про обмежену дискримінативну здатність зазначених рис щодо розмежування конкретних типів гендерної ідентичності в межах досліджуваної вибірки, незважаючи на їх внесок у загальну міжгрупову дисперсію.

Для підтвердження значущості відмінностей між кластерами за виявленими дискримінуючими рисами був застосований критерій χ^2 Пірсона. Результати підтвердили значущі відмінності для всіх 14 рис ($p < 0,05$), що свідчить про стійкість кластерної структури (табл. 4).

Таким чином, виокремлені кластери типів гендерної ідентичності виявилися статистично значущі ($p < 0,05$) та змістовно пов'язаними із системою досліджуваних психологічних змінних, що дозволяє розглядати здійснену кластеризацію як таку, що відображає реальні психологічні відмінності між групами учнів старшого шкільного віку.

Узагальнення отриманих результатів дало змогу сформува-ти психологічні профілі кожного кластеру, які відображають специфіку структури гендерної ідентичності учнів старших класів (табл. 5).

Дискусія. Отримані результати підтверджують положення сучасних гендерних і психолого-педагогічних концепцій щодо багатовимірного характеру гендерної ідентичності у старшому шкільному віці. Виокремлення маскуліного, фемініного, андрогінного та недиференційованого типів гендерної ідентичності узгоджується з двовимірною моделлю С. Бем, у межах якої маскуліність і фемініність розглядаються як відносно незалежні психологічні конструкти, що можуть поєднуватися в структурі особистості незалежно від біологічної статі [14].

Виявлене у дослідженні переважання недиференційованого типу гендерної ідентичності серед учнів старшого шкільного віку узгоджується з результатами по-

Таблиця 4

Результати попарних порівнянь кластерів гендерної ідентичності за дискримінуючими особистісними рисами (χ^2 Пірсона / точний критерій Фішера)

Риси особистості	(1-2)		(1-3)		(2-3)		(1-4)		(2-4)		(3-4)	
	χ^2	p	χ^2	p	χ^2	p	χ^2	p	χ^2	p	χ^2	p
Маскулінність												
Віра в себе	-	0,003										
Атлетизм									8,79	0,003		
Аналітичні здібності	-	0,007										
Схильність до ризику									8,35	0,004		
Швидкість в ухваленні рішень	-	0,007	-	0,007								
Самодостатність	10,48	0,001			9,48	0,002			10,61	0,001		
Мужність	-	0,003	-	0,018								
Фемініність												
Уміння поступатися					7,01	0,008						
Ніжність							9,56	0,002				
Відданість											8,31	0,004
Небажання брати на себе відповідальність	-	0,007					8,83	0,003				
Любов до дітей	-	0,003			10,05	0,002	6,06	0,014			6,37	0,012

Примітка 1. У випадку невиконання умов застосування критерію χ^2 для незалежних вибірок, використовувався точний критерій Фішера; p – досягнутий рівень статистичної значущості

Примітка 2. Порожні клітинки вказують на відсутність статистично значущих відмінностей ($p > 0,05$) між даними парами кластерів за критерієм χ^2 /Фішера; знак «-» вказує на те, що розрахунок p-значення було проведено за допомогою точного критерію Фішера

Таблиця 5

Психологічні профілі кластерів гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку

Кластер	Сильні сторони	Слабкі сторони
Кластер 1 (фемінний тип)	Найвища вираженість експресивних, фемінних рис; ніжність; орієнтація на міжособистісні та сімейні цінності (високі показники любові до дітей); уміння поступатися	Низька вираженість інструментальних, маскулінних якостей; знижені показники віри в себе, аналітичності, швидкості ухвалення рішень, самодостатності та мужності; дисбаланс на користь експресивних рис
Кластер 2 (маскулінний тип)	Висока вираженість інструментальних, маскулінних рис; упевненість у собі; аналітичність; рішучість; самодостатність; мужність; краща фізична підготовленість (атлетизм); схильність до ризику	Низька вираженість фемінних характеристик; низька поступливість, відданість та орієнтація на сімейні цінності; виражений дисбаланс на користь інструментальних якостей
Кластер 3 (андроґінний тип)	Найбільш збалансований психологічний профіль; поєднання високої вираженості маскулінних і фемінних рис; упевненість, рішучість, самодостатність, мужність у поєднанні з поступливістю, відданістю та міжособистісною орієнтацією	Чітко виражених статистично підтверджених слабких сторін не виявлено; відносно нижча схильність до ризику порівняно з маскулінним типом
Кластер 4 (недиференційований тип)	Виражених сильних сторін, що статистично значуще перевищують інші кластери, не виявлено	Загалом низька вираженість як маскулінних, так і фемінних рис; знижені показники фізичної підготовленості, схильності до ризику, самодостатності, ніжності, орієнтації на сімейні цінності та уникання відповідальності; найменш диференційована структура гендерної ідентичності

передніх вітчизняних досліджень Т. Ю. Круцевич та О. Ю. Марченко, у яких наголошується на незавершеності процесів гендерної ідентифікації в умовах сучасного соціокультурного середовища [8-10]. Такий тип характеризується одночасно низькою вираженістю інструментальних і експресивних рис, що може відображати фрагментарність соціалізаційних впливів та суперечливість сучасних гендерних норм.

З позицій теорії гендерних схем С. Бем недиференційований тип не слід розглядати як відхилення, оскільки він може бути закономірним етапом розвитку гендерної ідентичності в період інтенсивного особистісного самовизначення [14]. У старшому шкільному віці формування образу «Я» супроводжується переосясненням соціальних ролей, що часто зумовлює нестійкість самооцінки, мотиваційних орієнтацій і поведінкових стратегій [9, 12, 13, 21].

Відсутність статистично значущої переваги одного з диференційованих типів гендерної ідентичності (маскуліного, фемінного чи андроґінного) свідчить про гетерогенність психологічних профілів учнів старшого шкільного віку. Це узгоджується з гіпотезою гендерних подібностей, відповідно до якої індивідуальні відмінності всередині статевих груп часто є не менш значущими, ніж відмінності між представниками різних статей [13], і підкреслює недоцільність уніфікованих або стереотипізованих моделей організації фізичного виховання.

Отримані результати також узгоджуються з сучасними зарубіжними дослідженнями, присвяченими проблемам реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні. Зокрема, у роботі G. Makrooni, J. Kalari та ін. [20] зазначається, що вчителі фізичного виховання в різних культурних контекстах стикаються з високою

гетерогенністю гендерних проявів учнів, що ускладнює застосування уніфікованих педагогічних стратегій та актуалізує потребу в урахуванні індивідуальних психологічних характеристик школярів.

Дослідження A. Păuțu та S. Petracovschi [21] демонструє, що стійкі гендерні стереотипи педагогів можуть істотно впливати на характер педагогічної підтримки хлопців і дівчат у процесі фізичного виховання. Ігнорування внутрішньої різноманітності гендерних проявів учнів, за висновками авторів, призводить до зниження їх мотивації, залученості та впевненості у власних фізичних можливостях, що корелює з результатами нашого дослідження щодо відмінностей психологічних профілів типів гендерної ідентичності.

У систематичному огляді M. E. Işıkğöz, M. Şahbudak, M. E. Devenci, M. Öztunç [22] доведено, що успішне впровадження гендерної рівності у фізичному вихованні та спорті пов'язане не лише

з нормативно-правовими змінами, а й з трансформацією педагогічних практик з урахуванням індивідуальних мотиваційних та психологічних характеристик учнів. Аналогічні висновки наведено у роботі R. F. Caracuel-Cáliz, J. M. Armada-Crespo, M. T. Abad-Robles [23], де показано, що активні та особистісно орієнтовані методики фізичного виховання є найбільш ефективними у контексті гендерної рівності.

Аналіз психологічних профілів кластерів засвідчив, що тип гендерної ідентичності опосередковує мотивацію учнів старшого шкільного віку до рухової активності та фізичного самовдосконалення. Зокрема, маскулінний тип, для якого характерні віра в себе, самодостатність, рішучість, схильність до ризику та атлетизм, корелює з орієнтацією на досягнення, змагальність і результат, що узгоджується з положеннями теорій досягнення у спорті та фізичному вихованні J. Eccles і J. Duda [16, 24].

Загалом результати дослідження доповнюють і розширюють сучасні наукові уявлення про гендерну проблематику у фізичному вихованні, підтверджуючи доцільність урахування типу гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку як важливого чинника впровадження гендерного підходу. Диференціація педагогічних впливів з урахуванням психологічних профілів учнів створює умови для підвищення мотивації до рухової активності, формування потреби у фізичному самовдосконаленні та зростання

ефективності фізичного виховання в цілому.

Висновки:

1. Кластерний аналіз результатів психодіагностичного обстеження за методикою *Bem Sex Role Inventory* дозволив виокремити чотири типи гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку: фемінний, маскулінний, андрогінний та недиференційований. Отримана структура узгоджується з двовимірною моделлю гендерної ідентичності С. Бем і підтверджує доцільність використання методики в межах двовимірної інтерпретації з відмовою від індексного підходу та застосуванням багатовимірних методів аналізу для дослідження індивідуально-психологічних чинників реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні учнів старшого шкільного віку.

2. Встановлено статистично нерівномірний розподіл респондентів за типами гендерної ідентичності з переважанням недиференційованого типу та відсутністю домінування серед диференційованих типів (маскулінного, фемінного та андрогінного), що відображає високу варіативність процесів гендерної ідентифікації у старшому шкільному віці та складність формування стійких індивідуально-психологічних профілів.

3. На основі дисперсійного та апостеріорного аналізів ідентифіковано 12 стабільних особистісних рис-дискримінаторів (7 інструментальних і 5 експресивних), за якими кластери статистично значуще відрізняються між

собою. Визначені характеристики забезпечують емпіричну диференціацію типів гендерної ідентичності та можуть використовуватися як науково обґрунтовані орієнтири для диференціації педагогічних впливів у процесі фізичного виховання.

4. Узагальнені психологічні профілі виокремлених типів гендерної ідентичності засвідчують її багатовимірний характер та значущу роль у формуванні мотивації до рухової активності, стилю поведінки й ставлення учнів старшого шкільного віку до фізкультурно-спортивної діяльності, що підтверджує необхідність упровадження гендерно чутливих і диференційованих підходів у практику фізичного виховання.

Перспективи дослідження пов'язані з аналізом того, яким чином визначений тип гендерної ідентичності впливає на особливості мотивації учнів старшого шкільного віку до занять руховою активністю та фізичного самовдосконалення.

Конфлікт інтересів. Співавтор статті Марченко О. обіймає посаду заступника головного редактора журналу «Спортивний вісник Придніпров'я». З метою уникнення потенційного конфлікту інтересів, розгляд цієї статті та ухвалення рішення щодо її публікації були передані іншому члену редакційної колегії, який не є її співавтором. При цьому було суворо дотримано всіх стандартних процедур незалежного та подвійного сліпого рецензування, забезпечуючи об'єктивність оцінки рукопису.

Література

1. Україна. Про освіту [Internet]. Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017. Київ: Верховна Рада України; 2017 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Україна. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [Internet]. Закон України № 2866-IV від 08.09.2005. Київ: Верховна Рада України; 2005 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

References

1. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. [Internet]. Available Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII [Internet]. Kyiv: Verkhovna Rada Ukrainy; 2017 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv: Zakon Ukrainy vid 08.09.2005 № 2866-IV [Internet]. Kyiv: Verkhovna Rada Ukrainy; 2005 [cited 2026 Jan 10]. Available

3. UNESCO. Quality Physical Education (QPE): Guidelines for Policy Makers [Internet]. Paris: UNESCO; 2015 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233920>
4. UNESCO. International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport [Internet]. Paris: UNESCO; 2015 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://www.icsspe.org/sites/default/files/International%20Charter%20of%20Physical%20Education%20and%20Sport%202015.pdf>
5. World Health Organization. Physical Activity Factsheets for Ukraine [Internet]. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2022 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/357284/WHO-EURO-2022-5910-44892-61692-eng.pdf>
6. Інститут молоді. Всеукраїнське дослідження рівня залученості дітей та молоді до рухової і фізичної активності [Internet]. Київ: Інститут молоді; [date unknown] [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://inmol.org/rezultaty-kompleksnoho-doslidzhennia-riven-zaluchenosti-ditej-ta-molodi-do-rukhoivoi-j-fizychnoi-aktyvnosti>
7. Радіо Свобода. ВООЗ: більшість підлітків в Україні мають недостатній рівень фізичної активності [Internet]. Радіо Свобода; 2020 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vooz-fizychna-aktyvnist-pidlitkiv/30286415.html>
8. Марченко ОЮ. Теоретико-методологічні основи гендерного підходу до формування аксіологічної значущості фізичної культури школярів [дисертація]. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України; 2019. 520 с.
9. Марченко ОЮ, Ростов ОЮ, Холодова ОС. Гендерна специфіка фізичного виховання: огляд сучасних досліджень і майбутні напрями розвитку. Спортивна медицина, фізична терапія та ерго-терапія. 2025;(1):78-87. <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.1.11>
10. Круцевич ТЮ, Марченко ОЮ. Концептуальні засади гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;(2):5-12.
11. Оніщенко НМ. Гендер як соціально-правова категорія. Право України. 2007;(3):45-52.
12. Еріксон Е. Ідентичність: юність і криза. Київ: Основи; 1996. 344 с.
13. Hyde JS. The gender similarities hypothesis. Am Psychol. 2005;60(6):581-92. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.60.6.581>
14. Bem SL. Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. Psychol Rev. 1981;88(4):354-64. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.88.4.354>
15. Festinger L. A theory of social comparison processes. Hum Relat. 1954;7(2):117-40. <https://doi.org/10.1177/001872675400700202>
3. UNESCO. Quality Physical Education (QPE): Guidelines for Policy Makers [Internet]. Paris: UNESCO; 2015 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233920>
4. UNESCO. International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport [Internet]. Paris: UNESCO; 2015 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://www.icsspe.org/sites/default/files/International%20Charter%20of%20Physical%20Education%20and%20Sport%202015.pdf>
5. World Health Organization. Physical Activity Factsheets for Ukraine [Internet]. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2022 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/357284/WHO-EURO-2022-5910-44892-61692-eng.pdf>
6. Instytut Molodi. Vseukrainske doslidzhennia rivnia zaluchenosti ditei ta molodi do rukhoivoi i fizychnoi aktyvnosti [Internet]. Kyiv: Instytut Molodi; [date unknown] [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://inmol.org/rezultaty-kompleksnoho-doslidzhennia-riven-zaluchenosti-ditej-ta-molodi-do-rukhoivoi-j-fizychnoi-aktyvnosti>
7. Radio Svoboda. VOOS: bilshist pidlitkiv v Ukraini maiut nedostatnii riven fizychnoi aktyvnosti [Internet]. Radio Svoboda; 2020 [cited 2026 Jan 10]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vooz-fizychna-aktyvnist-pidlitkiv/30286415.html>
8. Marchenko O.Yu. Teoretyko-metodolohichni osnovy hendernoho pidkhodu do formuvannia aksiolohichnoi znachushchosti fizychnoi kultury shkoliariv [dissertation]. Kyiv: Natsionalnyi universytet fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy; 2019. 520 p.
9. Marchenko O.Yu., Rostov O.Yu., Kholodova O.S. Genderna spetsyfika fizychnoho vykhovannia: ohliad suchasnykh doslidzhen i maibutni napriamy rozvytku. Sportyvna medytsyna, fizychna terapiia ta erhoterapiia. 2025;(1):78-87. <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.1.11>
10. Krutsevych T.Yu, Marchenko O.Yu. Kontseptualni zasady hendernoho pidkhodu u fizychnomu vykhovanni shkoliariv. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. 2019;(2):5-12.
11. Onishchenko NM. Hender yak sotsialno-pravova katehoriia. Pravo Ukrainy. 2007;(3):45-52.
12. Erikson E. Identychnist: yunist i kryza. Kyiv: Osnovy; 1996. 344 p.
13. Hyde JS. The gender similarities hypothesis. Am Psychol. 2005;60(6):581-92. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.60.6.581>
14. Bem SL. Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. Psychol Rev. 1981;88(4):354-64. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.88.4.354>
15. Festinger L. A theory of social comparison processes. Hum Relat. 1954;7(2):117-40. <https://doi.org/10.1177/001872675400700202>

16. Eccles JS. Gender roles and achievement patterns: An expectancy–value perspective. *Psychol Women Q.* 1987;11(2):135-72. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1987.tb00781.x>
  17. Nicholls JG. *The competitive ethos and democratic education.* Cambridge (MA): Harvard University Press; 1989. 320 p.
  18. Wilkinson SD, Penney D. A national survey of gendered grouping practices in secondary school physical education in England. *Phys Educ Sport Pedagogy.* 2023. <https://doi.org/10.1080/17408989.2023.2236642>
  19. Wilkinson SD, Stride A, Penney D. Gendered grouping practices in secondary physical education in England: Listening to student voice. *Eur Phys Educ Rev.* 2025. <https://doi.org/10.1177/1356336x251340247>
  20. Makrooni G, Kalari J, et al. Teachers' perceptions and experiences of gender in physical education across diverse cultural contexts. *Front Educ.* 2025. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1566231>
  21. Păuțu A, Petracovschi S. The impact of gender stereotypes on physical education teachers' perceptions and support for boys and girls. *Front Psychol [Internet].* 2025 [cited 2026 Jan 10];16. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1575686>
  22. Işıkgöz ME, Şahbudak M, Deveci ME, Öztunç M. Challenges and successes in promoting gender equality through physical education and sports: a systematic review. *BMC Public Health.* 2025;25:2117. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-23373-0>
  23. Caracuel-Cáliz RF, Armada-Crespo JM, Abad-Robles MT. Active methodologies and gender equality in physical education: a systematic review [Internet]. *Apunts Educ Fis Deportes.* 2025 [cited 2026 Jan 10];(160). Available from: <https://revista-apunts.com/en/active-methodologies-and-gender-equality-in-physical-education-a-systematic-review/>
  24. Duda JL. Motivation in sport and exercise: The relevance of competence and achievement goals. In: *Advances in Motivation in Sport and Exercise.* Champaign (IL): Human Kinetics; 1998:77-101.
16. Eccles JS. Gender roles and achievement patterns: An expectancy–value perspective. *Psychol Women Q.* 1987;11(2):135-72. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1987.tb00781.x>
  17. Nicholls JG. *The competitive ethos and democratic education.* Cambridge (MA): Harvard University Press; 1989. 320 p.
  18. Wilkinson SD, Penney D. A national survey of gendered grouping practices in secondary school physical education in England. *Phys Educ Sport Pedagogy.* 2023. <https://doi.org/10.1080/17408989.2023.2236642>
  19. Wilkinson SD, Stride A, Penney D. Gendered grouping practices in secondary physical education in England: Listening to student voice. *Eur Phys Educ Rev.* 2025. <https://doi.org/10.1177/1356336x251340247>
  20. Makrooni G, Kalari J, et al. Teachers' perceptions and experiences of gender in physical education across diverse cultural contexts. *Front Educ.* 2025. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1566231>
  21. Păuțu A, Petracovschi S. The impact of gender stereotypes on physical education teachers' perceptions and support for boys and girls. *Front Psychol [Internet].* 2025 [cited 2026 Jan 10];16. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1575686>
  22. Işıkgöz ME, Şahbudak M, Deveci ME, Öztunç M. Challenges and successes in promoting gender equality through physical education and sports: a systematic review. *BMC Public Health.* 2025;25:2117. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-23373-0>
  23. Caracuel-Cáliz RF, Armada-Crespo JM, Abad-Robles MT. Active methodologies and gender equality in physical education: a systematic review [Internet]. *Apunts Educ Fis Deportes.* 2025 [cited 2026 Jan 10];(160). Available from: <https://revista-apunts.com/en/active-methodologies-and-gender-equality-in-physical-education-a-systematic-review/>
  24. Duda JL. Motivation in sport and exercise: The relevance of competence and achievement goals. In: *Advances in Motivation in Sport and Exercise.* Champaign (IL): Human Kinetics; 1998:77-101.

Отримано/Received: 27.08.2025

Прорецензовано/Reviewed: 20.10.2025

Прийнято/Accepted: 19.02.2026

Опубліковано/Published – 30.03.2026

Як цитувати статтю / How to Cite:

Марченко О, Ростов О, Бричук М. Гендерна ідентичність учнів старшого шкільного віку як чинник упровадження гендерного підходу у фізичному вихованні. *Спортивний вісник Придніпров'я.* 2026 Бер 30;(2):59-70. <https://doi.org/10.15802/2071-1476-2026-1-06>

Marchenko O, Rostov O, Brychuk M. Gender identity of senior school age students as a factor in implementing a gender approach in physical education. *Sportyvnyi Visnyk Prydniprovia.* 2026 Mar 30;(2):59-70. <https://doi.org/10.15802/2071-1476-2026-1-06>